

УДК 581.526.42 (477.85)

**НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЕКОМЕРЕЖІ БУКОВИНСЬКИХ
КАРПАТ (ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСТЬ)**

В. Солодкий¹, Й. Царик²

¹*Державне управління охорони навколишнього природного середовища
Мінприроди України в Чернівецькій області
вул. Маяковського, 35, Чернівці 58003, Україна
e-mail: solodkyu_v@mail.ru*

²*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Грушевського, 4, Львів 79005, Україна
e-mail: zoomus@franko.lviv.ua*

У відповідності до положень Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, вимог Закону «Про екологічну мережу України», стану природно-ресурсного потенціалу, перспективного плану розвитку територій природно-заповідного фонду та домінуючої ролі лісових ландшафтів розроблено нові підходи до розвитку екомережі Буковинських Карпат.

Ключові слова: Буковинські Карпати, збалансований розвиток, екомережа, структурні елементи, природно-заповідний фонд.

У зв'язку з визнанням провідної ролі лісів у стабільності біосфери протягом останніх трьох десятиліть радикально міняються вимоги до лісових ресурсів як у загальносвітовому масштабі, так і на конкретних територіях. Виявлення та визнання нових нематеріальних цінностей лісів докорінно змінює типи, структуру й інтенсивність лісокористування. Намітився зростаючий акцент на необхідності віддання більшої переваги екологічним аспектам лісу порівняно з економічними, збільшується міжнародна інтеграція з екологічних і ресурсних проблем [1, 7].

З метою збереження комплексу гірських і передгірських екосистем, середовищ існування видів фауни та флори, їх захисту від потенційно небезпечних факторів, а також забезпечення достатнього простору природних середовищ для існування біорізноманіття, створення необхідних умов для розселення і міграції видів, відновлення компонентів екосистем, що зазнали руйнації тощо, в Карпатському регіоні активно формується екомережа [2, 4].

Розвиток екомережі Буковинських Карпат здійснюється на принципах забезпечення цілісності екосистемних функцій основних складових структурних елементів екологічної мережі – територій природно-заповідного та лісового фонду; захисних насаджень, земель оздоровчого, рекреаційного призначення; територій, що мають особливу цінність, – місць поширення видів і угруповань, занесених до Червоної та Зеленої книг України. Ця діяльність відповідає Національному плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011–2015 рр. та Основним засадам (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 р. [5, 6].

Включення територій до структурних елементів екомережі здійснено з урахуванням їх загальнодержавного і регіонального значення в аспекті ландшафтно-ї, біотичної та екологічної ролі й розвитку попередніх досліджень [4].

З метою розвитку екологічної мережі Буковинських Карпат нами здійснено аналіз їх ландшафтно-ї структури відповідно до положень Закону «Про екологічну мережу України»

та встановлених структурних елементів екомережі – ключових, сполучних, буферних і відновлювальних територій з таких позицій:

– врахування домінуючої ролі лісів при формуванні ключових територій екомережі, що забезпечать збереження найбільш цінних і типових компонентів ландшафтного та біотичного різноманіття;

– виявлення найменш антропогенно змінених екосистем;

– виявлення екосистем, які оберігають суміжні екосистеми від деструктивних антропогенних впливів і які повинні стати основою екомережі для збереження і збагачення існуючої ландшафтно-структури краю;

– виявлення найбільш вразливих до дії антропогенних чинників екосистем, щодо яких необхідне застосування превентивних заходів для їх збереження.

При формуванні екомережі враховано положення Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат [8], що екологічна мережа має бути адаптована до трьох рівнів – міждержавного, національного і регіонального.

Принциповою позицією наших підходів до розвитку екомережі є кількісний та якісний аналіз рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, Зеленої книги України, Європейського Червоного Списку та Бернської конвенції [7, 9, 10], а також ступінь забезпечення їх охороною за показниками: достатньо забезпечені охороною, недостатньо забезпечені охороною, не забезпечені охороною (рис. 3).

З цією метою нами визначено таксономічний склад елементів флори Буковинських Карпат і Передкарпаття (рис. 2), що свідчить про його велику різноманітність і унікальність – тут виявлено 90 раритетних видів судинних рослин, що належать до 28 родин. Достатньо забезпечені охороною 48 видів (53,3%), це переважно лісові (19) та лучні (16) види. Недостатньо забезпечені охороною 26 видів (28,9%), із них 8 – лісові, 11 – лучні, 7 – водно-болотяні, що перебувають за межами заповідних територій або ж охороняються як нечисленні популяції регресивного типу. Не забезпечені охороною 16 раритетних видів судинних рослин (17,8%): із них 8 – лучні, по 4 – лісові та водно-болотяні.

У структурі фауни (рис. 1) на досліджуваній території налічується 84 раритетні види тварин 10 класів: *Insecta* – 29 видів, *Mammalia* – 19, *Aves* – 12, *Actinopterydii* – 10, *Amphibia* – 5, *Gastropoda* – 4, *Hirudinea*, *Crustacea*, *Petromuzontida* по 1 виду. Із них достатньо забезпечені охороною 42 види (50,0%), недостатньо – 27 (32,1%), не забезпечені охороною 15 видів (17,9%) – переважно лучних (7) і лісових (4). Найкраще забезпечені охороною лісові фауністичні комплекси, гірше – лучні.

На території Буковинських Карпат і Передкарпаття виявлено 24 асоціації рідкісних, таких, що перебувають під загрозою зникнення, і типових природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України. Насамперед потребують охорони: угруповання букових лісів (*Fageta sylvaticae*) із домінуванням у травостой лунарії оживаючої (*Lunaria rediviva*) та цибулі ведмежої (*Allium ursinum*); угруповання сіровільхових лісів (*Alneta incanae*) із домінуванням у травостой страусового пера звичайного (*Matteuccia struthiopteris*) та цибулі ведмежої (*Allium ursinum*); угруповання яворових лісів (*Acereta pseudo-platani*) із домінуванням у травостой лунарії оживаючої (*Lunaria rediviva*); угруповання звичайнодубово-ялицевих лісів (*Querceto (roboris) – Abieta (albat)*) [3].

Нами встановлено такі **критерії для визначення ключових територій екомережі Буковинських Карпат і Передкарпаття:**

– територія є природно-заповідним об'єктом загальнодержавного або регіонального значення площею більше 5 тисяч гектарів;

- наявність не менше 50 видів з Червоної книги України і видів, що підлягають охороні згідно з міжнародними списками, які представлені достатньо численними і стабільними дефінітивними популяціями;
- наявність рослинних угруповань із Зеленої книги України.

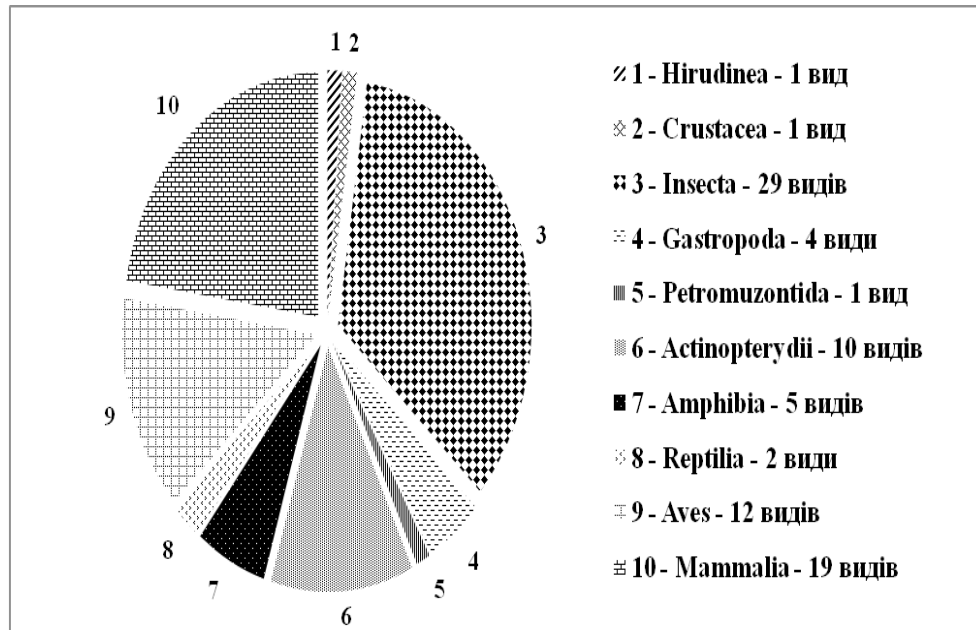

Рис. 1. Таксономічна характеристика класів раритетних видів тварин Буковинських Карпат.

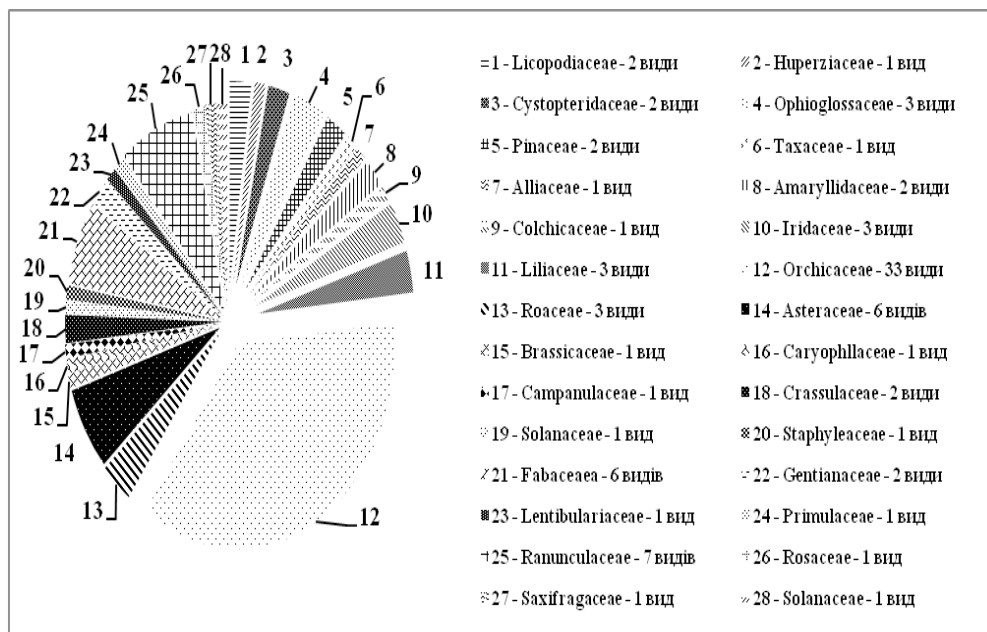

Рис. 2. Таксономічна характеристика родин раритетних видів судинних рослин Буковинських Карпат.

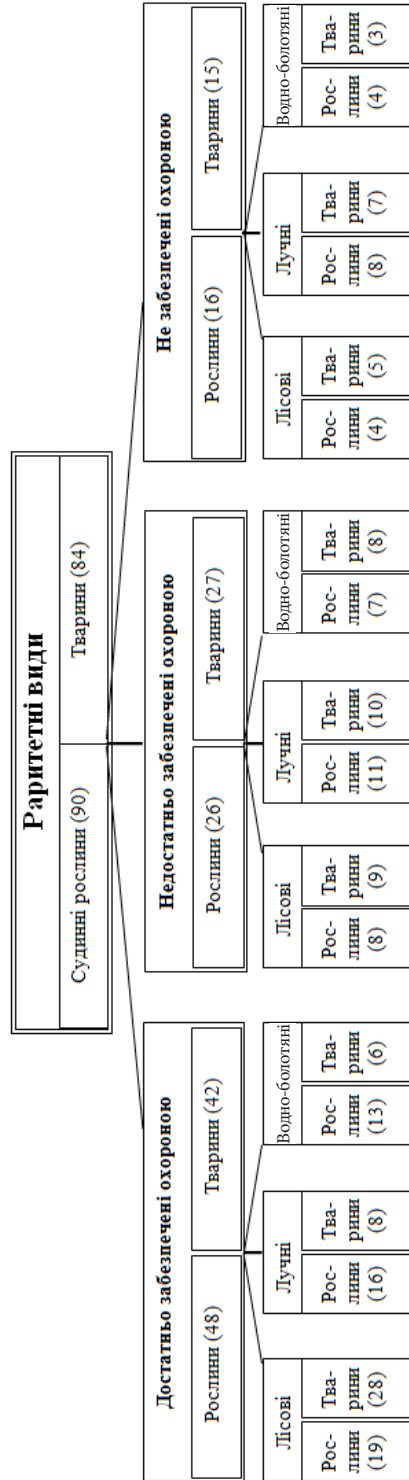

Рис. 3. Стан збереження раритетних видів судинних рослин і тварин Буковинських Карпат, занесених до Червоної книги України, Європейського Червоного Списку та Бернської конвенції: (у дужках вказано кількість видів).

Враховуючи вимоги Закону «Про екологічну мережу України», перспективний план розвитку територій природно-заповідного фонду, домінуючу роль лісових ландшафтів і розроблені нами критерії, визначено такі ключові території екомережі Буковинських Карпат:

- Національний природний парк «Вижницький»,
- Національний природний парк «Черемоський»,
- Проектований національний природний парк «Сторожинецький»,
- Проектований національний природний парк «Буковинські гірські ліси»,
- Регіональний ландшафтний парк «Черемоський»,
- Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Зубровиця».

Сполучні території екомережі Буковинських Карпат – просторові, витягнутої конфігурації структури, що зв'язують між собою ключові території та включають існуюче біорізноманіття різного ступеня природності й середовища його існування. Головною їх функцією є забезпечення процесів розмноження, обміну генофондом, міграції видів, поширення видів на суміжні території, переживання ними несприятливих умов, переховування, підтримання екологічної рівноваги. **Більшість показників, за якими виділяються сполучні території екомережі, збігається з показником для встановлення ключових територій.** У загальних рисах вони повинні мати: оптимальні умови для виживання організмів, можливості для поширення і міграції, бути придатні для відпочинку і живлення міграційних тварин, можливості для інтеграції в єдину національну екомережу. Критерії виділення сполучних територій нами визначені такі:

- сполучні території повинні займати достатньо великі площі, тому що біотопи, які перебувають у їх межах, мають надавати притулок окремим видам і популяціям видів;
 - сполучні території не повинні містити бар'єрів, які можуть перешкоджати міграціям особин;
 - конфігурація, розміри, довжина і структура середовища існування сполучних територій мають відповідати біологічним потребам окремих видів;
- При формуванні екомережі Буковинських Карпат нами виділені такі сполучні території екомережі:

- Гринявський середньогірно-лісова,
- Покутсько-Буковинський низькогірно-лісова,
- Прут-Сіретський лісова,
- Черемоський долинно-річкова,
- Прутський долинно-річкова,
- Сіретський долинно-річкова.

Буферні території екомережі області розташовані навколо ключових та сполучних територій і забезпечують їх захист від зовнішніх впливів, зокрема запобігають негативно-му впливу господарської діяльності на суміжних ділянках. Розміри буферних територій визначаються відповідно до типу та цільового призначення ключових і сполучних територій, а також на основі спеціальних обстежень ландшафтів та господарської діяльності на прилеглих територіях і становлять, як правило, до 100 м ширини. Розміри буферних територій природно-заповідного фонду збігаються з їх охоронними зонами і становлять 50–100 м у ширину залежно від їх статусу.

Зважаючи на незначну порушеність природних екосистем досліджуваної території, констатовано, що відновлювальні території **при формуванні екомережі Буковинських Карпат і Передкарпаття виділяти недоцільно.** На локальних ділянках порушених ландшафтів

запропоновано рекомендації з покращення їхньої структури.

Таким чином, у результаті аналізу стану природно-ресурсного потенціалу, біотичного й ландшафтного різноманіття, перспективного плану розвитку територій природно-заповідного фонду та домінуючої ролі лісових ландшафтів, нами розроблено нові підходи до розвитку екомережі Буковинських Карпат. Вони включають визначені Законом «Про екологічну мережу України» структурні елементи екомережі – ключові, сполучні, буферні та відновлювальні території. Важливою позицією наших підходів до розвитку екомережі є кількісний і якісний аналіз раритетних видів рослин та тварин, а також ступінь забезпечення їх охороною. При формуванні екомережі враховано положення Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, що екологічна мережа має бути адаптована до трьох рівнів її організації – міждержавного, національного і регіонального.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дідух Я. П., Шеляг-Сосонко Ю. Р. Класифікація екосистем – імператив національної екомережі (ECONET) України // Укр. ботан. журн. 2001. Т. 58. № 4. С. 450–458.
2. Закон України «Про екологічну мережу України» // Зб. законодавчих актів України про охорону навколишнього природного середовища. Т. 10. Чернівці: Зелена Буковина, 2005. С. 559–563.
3. Зелена книга України. К.: Альтерпрес, 2009. 448 с.
4. Масікевич Ю. Г., Чорней І. І., Солодкий В. Д. та ін. Деякі аспекти формування екологічної мережі Чернівецької області в розвитку національної екологічної мережі України // Екологія та ноосферологія. Т. 16. № 3–4. Київ; Дніпропетровськ, 2005. С. 33–39.
5. Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011–2015 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 577-р.
6. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року // Відомості Верховної Ради України, 2011. № 26. С. 218–234.
7. Розбудова екомережі України / Наук. ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. К., 1999. 127 с.
8. Рамкова Конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат // Жива Україна. 2004. № 4–5. С. 7–10.
9. Червона книга України: Рослинний світ. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 912 с.
10. Червона книга України: Тваринний світ. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 624 с.

Стаття: надійшла до редакції 21.02.12

прийнята до друку 27.02.12

**NEW APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF ECONET BUKOVINA
CARPATHIANS (CHERNIVTSI REGION)****V. Solodkyy¹, J. Tsarik²***¹State Department of the Protection of Natural Environment
of Ukraine in Chernivtsi region**35, Mayakovskiy St., Chernivtsi 58003, Ukraine**e-mail: eco_du_cv@ukrpost.ua**²Ivan Franko National University of Lviv**4, Hrushevskiy St., Lviv 79005, Ukraine**e-mail: zoomus@franko.lviv.ua*

In accordance with the provisions of the Framework Convention for the Protection and Sustainable Development of the Carpathians, the Law «On Ecological Network of Ukraine,» the state of natural resources, long-term development plan for areas of natural reserves and dominate forest landscapes developed new approaches to the development of ecological networks and Bukovina Carpathians Precarpathians.

Keywords: Bukovina Carpathians, sustainable development, ecological network, structural elements, natural-reserve fund.

**НОВЫЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ ЭКОСЕТИ
БУКОВИНСКИХ КАРПАТ (ЧЕРНОВИЦКАЯ ОБЛАСТЬ)****В. Солодкий¹, Й. Царик²***¹Государственное управление охраны окружающей среды Минприроды
Украины в Черновицкой области**ул. Маяковского, 35, Черновцы 58003, Украина**e-mail: solodkyy_v@mail.ru**²Львовский национальный университет имени Ивана Франко**ул. Грушевского, 4, Львов 79005, Украина**e-mail: zoomus@franko.lviv.ua*

В соответствии с положениями Рамочной конвенции об охране и устойчивом развитии Карпат, требованиями Закона «Об экологической сети Украины», состоянием природно-ресурсного потенциала, перспективным планом развития территорий природно-заповедного фонда и доминирующей роли лесных ландшафтов разработаны новые подходы к развитию экосети Буковинских Карпат и Предкарпатья.

Ключевые слова: Буковинские Карпаты, сбалансированное развитие, экосеть, структурные элементы, естественно-заповедный фонд.